

מארק שגאל, הציור
הגיסו נתון במצור

מארק שגאל, האיש
הוא לא השתנה

מארק שגאל, הפסל
הבתים עלו באש

צ'ור

מעבר לתחומם הצר, הכירו כי הגיסו נתון במצור: מחוץ ומפנים.

הפרעות בישרו את סופו הסרגי כשם שחר סר סבלנותו של הדור הצעיר עמד לפרוץ את מסגרותיו השמרניות. שגאל היה אחד מאלה שראו מעבר לתחומם. הוא הרגיש את האבסורדיות המשונה של עולם חולגי הנידון לכלייה, בכל מאודו.

אבל מסביבה זו נטל שגאל השראה אמנוניתית לכל ימי חייו: הוא ידע מה הוא רוצה לצייר. השאלה היתה: כיצד? הדמיון שלו מלא דמויות אופייניות להווי הגיסו: כלי הנמר בחתונות, הווג הצעיר, הזקן המתפלל, הכלים המקודשים, בתי הגיסו ובהמות הבית.

בעד המכתח צנוע. שגאל ידע והרגיש שכלי הזמר מגנים את מחול המחת בחתונה עקרה וחסרת עתיד, שהבתים שניאו יציבים עתידים להתמוטט ובהמות הבית הן סמלים של גורל אבסורדי וסרגי. מהרגשתו זאת נולדו התמונות המשונות הנראות כתווה ובוהו בלתי הגיוני למסתכל.

מכחולו הדגול של שגאל תופש בדמויות, מכריחן להתבטא. הוא מראה אותן מעבר לצורתן הפרטית, מדובבן על העולם והגורל. אולם אין זה הגון או מדויק לומר ששגאל היה ונשאר צייר הגיסו. משך התפתחותו האמנותית הגיע למסקנה שהטרגדיה והמס תורין של הגיסו משותפים לאנושות כולה. הגורל היהודי שונה מגורל האנושות בעוצמתו בלבד. התווה ובוהו של התרגולות, המלאכים, האוהבים, הבתים העולים באש מסביר את סוד העולם וכן האדם.

וכאשר הזקן שב השיער, שנראה עצבני ביותר באשן הצולבת של נורות הצלמים, מלמל: „אני מנסה, הייתי רוצה לעשות משהו, ליצור משהו“ היה ברור: אחד מגדולי הציירים בעולם הוא אדם צנוע.

מטפל בבעיות רוחניות. יחסו לציור: רציני, נלי. מטרתו: חיפוש ומציאת הצורה והסדר, הצגתם על הבד הדומיננטי.

דומה לתווי מוסיקה. המגמה השנייה בציור כן זמננו היא האקספרסיוניסטית וכוונה שונה לחלוטין: לדעתה, הציור והצבע הם כלי-עזר בלבד להבעת תוכנו הפנימי של האדם. יחסם של האקספרסיוניסטים לציור אינו רציונלי. הם פונים אל הרגשות, מטרתם לעורר מצב-רוח מיוחד.

אכן: בשביל הקוביסט עיקר העולם הוא סדר או אי-סדר הצורות המחכה לפירוש היי-אך האקספרסיוניסט מפרש את עצמו

רון מתחלק לשניים: אלה היוצאים מהתערוכה שותקים, עושים מאמץ גדול להסתיר את מבוכתם והאמיצים יותר, המעזים לשאול: מה הוא רוצה? האם צריכים לקחת איתו ברצינות, או זאת התחכמות סתם? אך שאלה זאת אינה מיוחדת לשגאל. היא קיימת גם לגבי סבך אמנות הציור החדשה ומלווה, דרך כלל, בהרמת גבות מבטלת! הבחור (הצייר) הוא מבולבל. אולם המבקר, הגאה בהגיונו הפשוט, עלול לזלזל כך בשגאל שלא בצדק. כי כל אדם שיגדיר אותו כשוטה או לץ יביע בכך דעה מתנגדת לדעת גדולי המבינים בעולם, המסכימים כי שגאל הוא אחד האישים הבולטים באמנות בת-זמננו.

פתיחת התערוכה: זמן שור
במוזיאון תל-אביב, תווה ובוהו.

לא תפקודי צלם. חשיבותו התרבותית (האדם) בעזרת הציור, הקו והצבע. עקרונות הראשון הוא שהקחים והצבעים אינם מביעים רק את הנושא, אלא בהם עצמם טמון כוח לעורר הרגשות (בדומה, במקצת, לתווים המוסיקליים).

ברור כי ההבחנה בין שתי מגמות עיקריות אלה, המדריכות בסבך הציור החדש, היא גסה ומלאכותית: אין צייר אמיתי שאפשר למיין אותו, בקלות, לאחת המסגרות הצרות. רוב הציירים מנצלים, מלבד עיסוקם העיקרי בצורה או ברגש, במידה רבה, את שיטות המגמה השנייה. לאלה משתייך מארק שגאל, אשר מגמתו הרגשית ממושמת ומועשרת בחינוכו הקוביסטי.

השאלה היתה: כיצד? מארק שגאל עזב את עיר מולדתו וויטבסק (רוסיה) בגיל 17 ומאז הפך העולם למולדתו, וצורת חייו לזו של אמן בינלאומי.

המוזר והאופייני כאחד לשגאל: הוא לא השתנה. לעתים נראה ש-45 שנות חייו האחרונות עברו בלימוד הבעה אמנותית ומדויקת יותר של עולמו של הנער מוויטבסק.

עולם זה, של גיסו וויטבסק, נידון למחת כבר בימי ילדותו של שגאל על אף שעוד למדו בבתי המדרש וכלי הזמר עדיין ניגנוו בחתונות בדרך המסורתית. אבל אלה שראו

כדי להבין את שגאל יש להבין את מטרות ושיטות הציור כן-זמננו: נקודת המוצא להרבה סגנוני ציור היא ההנחה השלילית שהאמנות החדשה אינה קשורה בהצגה מדויקת של המציאות (תפקיד המבוצע על-ידי המצלמה).

אולם למרות הסכמת הציירים כמה שאסור לעשות — הם מפלגים כמה שמותר. בכל זאת אפשר לחלק לשני סוגים: נציגי הראי שון מקפידים על הצורה ומחפשים את המציאות (הנראית בלתי מדויקת דרך עיני ה-אדם) כקוביסטים המקפידים לברר, מלבד היצורה, גם את עיקר הנושא.

עבודתם זאת היא אנליטית, כמעט מדעית והגיונית לחלוטין, מגיעה למסקנה שהעולם מורכב מצורות הנדסיות מנוונות, הנושאים בעולם (וביניהם: גוף האדם) אינם שונים מצורות הנדסיות רגילות, כמשור, ריבוע וכדור.

אין הרגש והמחשבה עיקר לקוביסט, שאינו

העולם הוא מולדתו

לפני פתיחת התערוכה היה שגאל אורחם של עיתונאי תל-אביב, שנשאו נאומי ברכה: גרשום שוקן, עורך „הארץ“, ביקש סליחה על האידוש הגרועה שלו. אחר כך נסתבר שהוא דיבר גרמנית. ד"ר חיים גמזו, המבקר, השמיע דברים של בר סמכא, התלהב ושיבח את האמן. הוא סיים את נאומו בצרפתית ובפתוס ולשמע דברים אלה (שרק ד"ר גמזו ושגאל הבינו) ניפנף הצייר למבקר בידו. תוך כדי נשיאת הנאומים עמלו כל ציירי העתונות, הגישו לשגאל את הציורים שלהם על מנת שיחתום. שאל שגאל: „מדוע עלי לחתום את זה? אתם ציירתם!“ הם לחצו עליו ולאחד מהם (הצייר רוס) כתב הצייר „דאס בין איך? מארק שגאל?“ (האם זה אנכי, מרק שגאל?). הצייר המקומי לא השיב, העיר לחברו: „אילו צייר אותי הוא, הייתי דומה לצי“.

דבריו של שגאל עצמו הושמעו בלחש, כאילו דיבר אל עצמו ובמקוטעין, להשאיר כאן? איך? יש לי הרבה עבודה, עוד לכמה עשרות שנים וככל שאני מתפרסם יותר פוחת הבטחון שלי. אבל אם בתי תגיד, אולי לפני כן, אסע — מי יודע?“. „לאן תסע?“ התערב אחד העתונאים, „למה לך לנסוע מכאן, תשאר כבר פה“, על כך נשמעה קריאת בינים של עתונאי אחר: „אתה בעצמך רוצה לנסוע, אל תתן עצות כאלה“.

למחרת פשה הפרוספריטי בתוויות הספרים. כאילו הכריזו על מכירת מצרך חדש ללא תלושים: הקהל נהר לחנויות, חיפש אלבומים של ציורי שגאל. במשך יומיים קנו אנשי חל אביב יותר תמונות של שגאל מאשר בשלשים השנים האחרונות.

יש אנשים המבינים את שגאל (המיעוט); ויש שאינם מבינים אותו (הרוב). הסוג האחר

„יהודי מתפלל“
חתונה עקרה!

„התרנגול“
סמל הגורל?